

©YvesDecock
ISBN9789464927788

De Wereld Volstaat

Een pantheïsme zonder god

Yves Decock

Inhoud

1. EEN KORTE NIEUWE GESCHIEDENIS VAN DE WERELD.....	9
2. INLEIDING	12
3. REDE	19
3.1. De rede, een vergiftigd geschenk.....	19
3.2. Niets.....	20
3.3. Ultieme Verklaring.....	22
3.4. Oneindigheid	25
3.5. God	26
3.6. God, vervolg	30
3.7. De Ziel	32
3.8. Het Goede en het Kwade	33
3.9. Emoties	37
3.10. De-substantialiseren ; een voorafgaandelijke oefening	38
4. WANNEER GEVOELENS RELIGIEUS WORDEN (OF NET NIET).....	44
4.1. Het religieuze gevoel : Schleiermacher	44
4.2. Het religieuze gevoel : Rudolf Otto	52
4.3. Conclusie van Schleiermacher en Otto.....	55
4.4. 'het sublieme'	57
4.5. Correctie op 'het sublieme'	60
5. WETENSCHAP	65
5.1. Inleiding	65
5.2. Newtoniaanse fysica.....	66
5.3. Intermezzo : God van de gaten	72
5.4. Moderne wetenschap	73
5.5. Materie	77
5.6. Kosmologie	83
5.7. Andere wetenschappen.....	85
5.8. Interim conclusie.....	88
5.9. Theologie en de moderne wetenschap.....	91

6.	A SYLLABUS ERRORUM	99
6.1.	Een Cultus van de Rede vervangt de Goddelijke Orde der Dingen	99
6.2.	De ontkenning van de Vrije Wil	103
6.3.	De absurditeit van het leven.....	107
6.4.	Stuart A. Kauffman	114
6.5.	Charles Darwin – The Origin Of Species	116
6.6.	Jacques Monod – Le Hasard et la Nécessité	118
6.7.	Monod ontmoet Dawkins : de rol van het toeval	121
7.	SPANNINGEN TUSSEN HET TRANSCENDENTE EN HET IMMANENTE IN DE KUNST	126
7.1.	De romantische traditie: algemeen.....	126
7.2.	Romantiek in de schilderkunst: Rosenblum over Friedrich	127
7.3.	William Wordsworth	134
7.4.	Walt Whitman.....	137
7.5.	Joseph Conrad: Zeezichten	139
7.6.	Joseph Conrad: Junglezichten.....	146
7.7.	Albert Camus.....	154
7.8.	Weerlegging van de absurditeit in de grote stad.....	159
8.	Conclusie	162
8.1.	Blijkbaar volstaat de wereld niet	162
8.2.	Deze Wereld is Onze Wereld	163
8.3.	Wij zijn Mensen en Niets kan ons tegenhouden.....	164
9.	BIBLIOGRAFIE.....	165

1. EEN KORTE NIEUWE GESCHIEDENIS VAN DE WERELD

Voor het Begin der Tijden heerste er een Opperste Sereniteit, een Totale Harmonie, een Slaap zo diep en zwaar als duizend lagen van Wolken gevuld met Dons, een Nirwana waarin alle verwarring was ontrafeld en verdoofd, een Positief Niets, een Evenwicht dat bevroren Kalmte uitademde, een Silo vol gestolde Energie.

Maar toen, op een ogenblik dat Tijd noch Ruimte bestonden, en door een onbekende oorzaak, had een oneindig kleine huivering plaats en het Positieve Niets begon te beven. Eerst licht, nagenoeg onmerkbaar. Later werden barstjes zichtbaar, die groter werden, steeds groter, krachtiger, agressiever, en ongeremd ongetemd. En in datzelfde moment van Niet-Bestaan, werd de Opperste Sereniteit verscheurd, stortte het Evenwicht ineen, en explodeerde de Totale Harmonie.

Eens de Slapende Schoonheid tot Leven was gekust kwam een onweerstaanbare beweging naar meer complexiteit op gang, een orgie van steeds verder gaande differentiatie verspreidde zich doorheen tijd en ruimte. Uit Pandora's doos ontsnapten legers van engelen en duivels, samen met allerlei soorten die de turbulente tijden al dan niet zouden overleven. Zoals geesten ontsnappen uit theepotten, roestige olielampen, of koffiekannen; zoals duivels ontsnappen uit Heilig Water; zo lichtte een immense variëteit aan Levensvormen op in de duisternis. Energie deinde uit zoals water zich een weg baant van de bergtop naar de zee. Het Leven ontstond, soms wild en onbeheerst, soms voorzichtig en zoekend.

Een speciale diersoort, de mensheid, ontdekte de kracht van de Rede. De Mensheid leerde om de natuur te observeren en de verwevenheden tussen de dingen, de planten en de dieren, te ontwarren. De Mens leerde om de natuur om te vormen in een veel comfortabeler plaats.

Maar de Mens raakte verward door de kracht van de Rede. Zoals een spin die gevangen zit in haar eigen web, weefde de Mens theorieën

over Essenties en Onsterfelijkheid; over Oneindigheid en de Ziel en God en het Goede en het Kwade; over Betekenis en Doel van het Al, om pas laat, te laat, tot de vaststelling te komen dat hij verloren was gelopen in het grote woud van de Onzin en zijn band verloren had met zijn innerlijke, sprankelende Bron van Creativiteit en Vrijheid.

En de rede bleek zo krachtig dat ze niet alleen leerde om de natuur, de planten, de dieren, het vuur, en het water te domineren en te temmen, maar de mens leerde ook om wapens te ontwikkelen waarmee hij volledige steden in een oogwenk kon vernietigen en plots besepte hij dat hij zijn eigen atmosfeer aan het vernietigen was. De mens werd er aan herinnerd dat, indien hij niet voor zichzelf zorgde, de Natuur dat nog minder zou doen. De Mens besepte dat hij de grootste bedreiging voor zijn eigen bestaan was geworden. De rede die de mens nagenoeg onbeperkte krachten in de hand speelde leek op weg om zich nu tegen de mens zelf te keren.

2. INLEIDING

Atheïsme is de verwerping van het geloof dat God bestaat. Het is de vaststelling van een feit, een cognitieve kwestie. Sommige mensen zullen deze overtuiging koppelen aan een morele dimensie. Ze concluderen dat de afwezigheid van God de afwezigheid impliceert van een Kosmisch Doel of Plan, en ze concluderen vervolgens dat het leven absurd is en de weg open ligt voor decadenten, perverten, en nihilisten. Anderen gaan akkoord dat er een morele consequentie is verbonden aan de overtuiging dat God niet bestaat, maar zij zien vooral een positieve kant; ze zien vrijheid, kansen en verantwoordelijkheden. Voor hen is het leven vol beloften en dromen om te volgen. De link tussen de cognitieve en morele assen van het atheïsme wordt algemeen erkend, maar uitgewerkt in verschillende richtingen.

In dit boek staat de overtuiging centraal dat het concept 'atheïsme' verrijkt moet worden met een derde as : *een sentimentele as*¹.

Atheïsten, zoals alle menselijke wezens, hebben een basiservaring van het menselijk bestaan. Ze kijken naar het universum met een fascinatie die door de wetenschap op een hoger niveau werd gebracht. En ze verbazen zich vol ontzag over het onafgebroken proces van creatie en destructie. Deze elementaire menselijke ervaringen worden niet weggespoeld door de wetenschap maar zijn voornamelijk onderontwikkeld en, tot op zekere hoogte, gemonopoliseerd door het religieuze denken. Dit boek wenst bij te dragen aan de ontwikkeling van zulk een sentimentele laag.

Sommige mensen beweren dat religiositeit deel uitmaakt van de menselijke natuur en dat alle mensen dus religieus zijn. Ze vergissen zich.

Alle mensen ervaren de realiteit als een creatief proces dat leven

¹ Merk op dat we het woord 'sentimenteel' gebruiken in plaats van 'spiritueel' omdat 'spiritueel' te veel gekleurd is door het religieuze denken. Naast 'sentimenteel' kunnen we ook het woord 'emotioneel' gebruiken.

schenkt: wanneer de zon opkomt, in de lente, wanneer de natuur tot leven komt, wanneer de regen droge gronden bevloeit, wanneer een kind geboren wordt. Mensen voelen dat ze voortkomen uit de natuur, erin passen en ertoe behoren.

Tegelijk ervaren mensen de realiteit als een kracht die leven vernietigt: wanneer de nacht valt, wanneer de winter komt, wanneer iemand sterft, of wanneer een storm over het land trekt en een spoor van dood en vernieling achterlaat. Mensen voelen dat, alhoewel ze voortkomen uit deze natuur, de natuur uiteindelijk toch niet inzit met hun welzijn.

En alle mensen ervaren het universum of bepaalde, specifieke gebeurtenissen als fascinerend, mysterieus, of miraculeus.

Voor de combinatie van de drie gevoelens – de ervaring van het creatieve, van het destructieve, en van de fascinatie voor het mysterieuze – bestaat in het Engels een woord: 'Awe'. In het Nederlands komt het begrip 'ontzag' het dichtst om de combinatie van de drie gevoelens te benoemen, maar het betreft hier dan wel een ontzag van metafysische of ontologische aard. Dit gecombineerd gevoel is menselijk maar niet religieus.

Het gevoel van ontzag wordt religieus wanneer de menselijke rede het Creatieve en het Destructieve extraheert en afzondert van de realiteit en bovendien bekleedt met zowel persoonlijke als abstracte eigenschappen. Deze entiteit wordt gedacht een eigen wil te hebben die de bron is van een morele orde en een morele richting in het universum. Tegelijk wordt deze entiteit gedacht als Absoluut, Oneindig en Eeuwig, allemaal constructies van een ontspoorde rede. En wanneer het oorspronkelijk gevoel van ontzag is vervangen door een geloof in een absoluut persoon, dan proberen de gelovigen te communiceren met deze persoon via gebeden, rituelen, en offers.

Religieuze mensen verheugen zich op hun transformatie van vrije

mensen tot wezens van de plicht. Ze worden lege mensen zonder aandacht voor hun intern moreel kompas maar onderwerpen zich in plaats daarvan aan veronderstelde heilige codes die worden opgelegd door de Absolute persoon – God. Ze geven hun vrijheid op en beginnen een zoektocht naar een Betekenis of een Doel dat door God wordt opgelegd of gegeven.

Religie belemmert de ontwikkeling van de natuur en van de mens en doet dat op vier verschillende en belangrijke manieren:

- Op een conceptueel niveau extraheert het de dynamische krachten uit de natuur en het stelt de natuur voor als domme materie.
- Het claimt om het mysterie van de wereld te kunnen verklaren door een woord met drie letters te introduceren: “God”.
- Op een moreel niveau, predikt het de onderwerping aan God en zijn regels en berooft de mens daarmee van zijn vrijheid.
- Het leven op aarde is gedevalueerd, en onderwerping in dit leven wordt beloond met een leven na de dood.

In dit boek leggen we de basis om los te komen van dit religieus negativisme. De volgende stappen zijn daarbij essentieel:

- 1) We moeten onze basisgevoelens tegenover het universum opnieuw benoemen in een authentieke vorm. We moeten er ons van bewust zijn dat deze gevoeligheid voor het ontzagwekkende niet in contradictie staat met de wetenschap. Beiden vullen elkaar aan.
- 2) In parallel daarmee moeten we begrijpen hoe de menselijke rede concepten als God of de Geest heeft gecreëerd door de natuur en de kosmos te beroven, en door materie te definiëren als een inerte klomp stof. En we moeten concepten zoals God, de Ziel, het

Goede en het Kwade de-substantialiseren, de-reïficeren, de-essentialiseren, en de-hypostasiëren en daarbij alle vrijgekomen krachten en energieën terug lokaliseren in de natuur zelf.

- 3) We moeten erkennen dat reductionistische processen in de Newtoniaanse mechanistische wetenschap hetzelfde effect hadden als de reductionistische processen in de religie. We moeten inzien dat de moderne wetenschap, in tegenstelling tot de Newtoniaanse, niet langer mysteries vernietigt maar ze eerder verrijkt en verdiept door de fenomenen op een dieper niveau te beschrijven. De moderne wetenschap heeft zich gedistantieerd van het vroegere mechanicisme en is een wetenschap geworden van het altijd veranderende, het complexe, en het gevarieerde.
- 4) De strijd tussen de reductionistische en de naturalistische aanpakken is ook zichtbaar in de kunst, te beginnen met de romantische beweging die zowel weerstand bood aan de hiërarchische structuren uit het verleden als aan het mechanistische en hyperrationele paradigma van de Verlichting.
- 5) De deconstructie van religie herstelt de authentieke positie van de mens als een vrij wezen en benadrukt het leven als een verzameling van kansen en opportuniteiten eerder dan als een onderwerping of een absurditeit. Na eeuwen van onderwerping, hebben sommige mensen nog tijd nodig om een innerlijk kompas te vinden. Ze ervaren enkel absurditeit en geen opportuniteit. Ze hebben schrik om hun geloof te verliezen omdat ze geen innerlijk kompas vinden.
- 6) De “heidense” visie ontmaskert ideeën zoals eeuwig leven en onsterfelijkheid als ontsporingen van de rede. We moeten onze sterfelijkheid en eindigheid aanvaarden als essentiële elementen van het leven. Er is geen leven na de dood. “Stof zijt ge, en tot stof zult ge wederkeren”, is de diepste waarheid die in de Bijbel te vinden is.

Dit boek is in de eerste plaats geschreven voor religieuze mensen die niet tevreden zijn met hun geloof maar aarzelen om te springen naar het ongeloof omdat ze schrik hebben alle spiritualiteit te verliezen of omdat ze een allergische reactie vertonen ten aanzien van een mechanistische en reductionistische wetenschap. Een belangrijke focus van het boek ligt dan ook op het aantonen hoe de moderne wetenschap een zicht op de wereld uitdraagt dat veel rijker is dan de oude mechanistische Newtoniaanse wetenschap, en dan de visies die worden aangeboden door religie. En dat het mogelijk is om zowel de moderne wetenschap te omarmen en gefascineerd te zijn en te blijven door de combinatie van creatieve en destructieve krachten in de natuur. Onze ambitie is dan ook om het ongeloof attractief te maken eerder dan om de zwakheden van het geloof bloot te leggen.

Uiteraard kunnen deze punten ook reeds overtuigde atheïsten helpen om de wortels van hun ongeloof te verdiepen, door een sentimentele dimensie bij te bouwen die hun ervaring van de realiteit reflecteert. We kunnen ons zelfs afvragen of een dergelijke rauwe, sentimentele ervaring van het universum, die niet vervuild is door religieuze termen, niet de echte fundering van het ongeloof kan zijn, en daarbij de plaats kan innemen van het cognitieve luik.

Een tweede publiek voor wie het boek werd geschreven zijn religieuze mensen die zichzelf rationeel vinden. Met hen zou, in principe, een rationele discussie mogelijk moeten zijn. Het zou minstens mogelijk moeten zijn om hen te overtuigen dat de 'hypothese God' geen toegevoegde waarde heeft in een wetenschappelijk zicht op de wereld. Ongetwijfeld hebben ze gelijk dat atheïsten niet kunnen aantonen dat God niet bestaat, maar even zomin kunnen atheïsten (of gelovigen) bewijzen dat Dwanasagar, Rheiskar, Valtiker, Smartikan, Vurabitin, of

Semurafidim niet bestaan. De veronderstelling dat ze zouden bestaan maakt het mirakel van het bestaan op geen enkele wijze meer begrijpbaar.

Een derde categorie mag voor zichzelf uitmaken of dit boek nuttig kan zijn of niet: zij die geloven dat er een rationaliteit bestaat naast de empirische benadering, de benadering die bouwt op de koppige en harde feiten die worden aangereikt door onze zintuigen. Ik beschouw deze mensen wel degelijk als irrationeel: ze hebben geen epistemologie die uitlegt hoe je feiten kunt verzamelen los van de empirische, zintuiglijke benadering. Een theoloog mag verklaren dat er een kern van waarheid zit in de emoties die we ervaren, maar deze emoties kunnen we niet intersubjectief delen. Zulke ervaringen kunnen niet de basis vormen voor een of andere vorm van stabiele kennis. Ik kijk uit naar een theoloog die erin slaagt om een robuuste methodologie uit de doeken te doen om kennis te bouwen en te valideren los van de empirische benadering.

Dit boek is helemaal niet geschreven voor gelovigen die niet de ambitie hebben om rationeel te zijn, of erger nog, trots zijn op het feit dat ze niet rationeel zijn. We kunnen geen betekenisvolle discussies voeren met aanhangers van het “Credo quia absurdum” (Ik geloof omdat het absurd is) noch met moderne theologen die beseffen dat religie en wetenschap niet kunnen worden verzoend, dat wetenschap nooit een basis voor religie kan vormen, en daarom “moed” (te begrijpen als: de moed om irrationeel te zijn) positioneren als de kern van het geloof.